

A haladás útja.

(Meditáció).

Alig van szó és fogalom, amellyel a mai időben írásban és beszédben többször visszaélnének az emberek, mint ez : haladás. A haladás annyi, mint az élet, a fejlődés, tökéletesedés, épülés stb. Örök és állandó törvény, amely hitünk szerint, az emberre nézve, még a sirban sem ér véget. Külső vagy belső meglátások útján él, fejlődik és halad az ember egész életében úgy, mint a növény az eső és napsugár hatására. Isteni törvényen alapszik a haladás, amelynek ember útjába nem állhat. Csakhogy a haladásnak is meg vannak a maga törvényei. Ok nélkül akarom, hogy az elültetett mag idő előtt gyümölcsöt hozzon. A gyümölcs csak hosszú évek lassu, előkészítő munkájának az eredménye. Az idő előtt leszedett gyümölcs élvezhetetlen és hamar megromlik. Aki izletes gyümölcsöt akar, annak kellő türelemmel kell bírnia, míg az idő és a természet rendje elvégzi a maga munkáját. Még Jézus munkájának megkezdéséhez is az „idő teljességére“ volt szükség.

Éppen ezért igazságtalan az az általánosítás, amely az embereket a haladás és maradiság szempontjából osztályozza. A haladás az emberi életnek is törvénye, s az egyéni haladás nyomai mutatkoznak az intézményeken is. Haladni, épülni és építeni mindenki akar. Tökéletesség sem az emberben sem az emberi művekben nincsen. Különben is ember a haladás isteni törvényét fel nem tartóztathatja. Aki ezt akarná tenni, az úgy cselekednék, mint az, aki a robogó vonat elébe állana, hogy azt megállítsa. Okos ember az ilyen öngyilkosság helyett felül a vonatra. De a vonat haladásának is megvannak a maga szabályai. Van fékje, vannak állomásai s meg van szabva indulási és megállási ideje. Vajjon haladás e az, ha a vonat minden fék nélkül szá-

guld tova, vagy az állomásokkal és a menetrendi idővel nem tördök. Annak csak romlás és pusztulás lehet a vége. Az emberi haladásnak is az isteni törvények szabják meg az útját és irányát. Aki ezekkel nem számol, az olyan, mint a halálvonat, amely maga is elpusztul s másokat is romlásba viszen. Az óra szabályos működésének kettős feltétele van : a rugó és az inga. A társadalmi intézményekben is az ösztönző, a türelmetlen elemek mellett kell, hogy legyenek szabályozó, mérséklő tényezők ; különben a haladás a romlásba zuhanás lesz.

Még nagyobb igazságtalanság az a másik általánosítás, mely a haladás vágyát kizárólag az ifjuság erényeként tünteti fel s az öregekben csak elvakult és megcsontosodott konzervatívizmust lát. Az ifjuság oly erény, amely mindennap apad. Evvel nem illik dicsekedni. Viszont az öregség nem bűn, hanem a legtöbbször az erény jutalma. Szemrehányást egyik sem tehet a másiknak ; mert mindakettő az élet törvénye éppen úgy, mint a tavasz virágzása s az ősz gyümölcse. A tavasz virágzása az ősz érett gyümölcseiben válik teljessé ; s viszont az ősz gyümölcsözése a tavasz virágzását tételezi fel. De vannak korán érő gyümölcsök s vannak őszi virágok is. Mindakettő a természet harmoniájához tartozik.

Hibás értelmezése a haladásnak az is, amely azt a multtal való szakításban látja és keresi. A haladás és a tradíciók tiszteltbentartása nincsen ellentmondásban. Sőt az az igazi haladás, amely a mult talajában gyökerezik. Mint a fa, annál erősebben áll, jobban bírja az idők viharait és dúsabb ágakat hajt, minél jobban belekapaszkodik gyökereivel az anyaföldbe : úgy haladásunk annál egészségesebb, minél erősebb kapcsolatot keres a multtal. A mult fundamentum, amelyen épülhet a jövő. Aki e nélkül épít, az fővényre rak házat, melyet az első vihar elsodor. Aki a mult iránt érzéketlen, attól szebb jövőt ok nélkül várunk. Az evangélium nagy haladást jelent az ószövetséggel szemben. Mégis Jézus nem azért jött, hogy a „törvényt“ eltörölje.

Az életre s a fejlődésre az időjárás is nagy befolyást gyakorol. Vannak időszakok, amelyek a pihenésre, az erögyűjtésre valók. Telen hiában erőszakolnók akár a virágzást, akár a gyümölcscözést. Ilyenkor pihen a természet s új eröt gyűjt a tavaszi munkára. Vannak téli évszakok a társadalom életében is, amikor zúgnak

a viharok, tombolnak a szelek. Ilyenkor hiában erőszakoljuk a haladást; mert a zord idők áldozatává lesznek a gyöngé palánták. Sőt okos ember ilyenkor biztos helyre teszi lelki és testi értékeit, hogy megmentse és megtartsa jobb időkre. Ideje van a szántásnak is, az aratásnak is. Aki a haladásnak emez isteni törvényeire nem vigyáz, annak ajakán üres jelszó a haladás, amelylyel magát is, másokat is ámit. A jelszavakkal dobálózás még nem jelent haladást. Sőt akárhányszor akkor haladunk, ha meg tudjuk tartani azt, amink van.

Veszélyt rejt magában a haladás akkor is, ha egyoldalú. A mi korunknak éppen ez az egyoldalú haladás a betegsége. Külső dolgokban kereste az ember a haladást. Minden igyekezetét és törekvését arra fordította, hogy kényelmét és külső jólétét biztosítsa. Igyekezetével csodákat művelt a technika terén. A gépekkel végezteti az ember munkáját. Meghódította a földet, a levegőt és a vizeket. De amíg külsőleg csodálatos utakat tett meg, az alatt lelkileg hátramaradt. Amíg leszállott a tengerek mélységébe, addig lelke a felszínen uszkált. Így elveszítette az egyensúlyt s az élet igazi harmóniáját. Ez lett tragikumja. Ebből származik az a sok könny és keserű panasz, amelynek manapság tanui vagyunk. Magas hegycsúcsokra érkeztünk, honnan szép kilátás nyílik sokfelé, de nincs élet és termékenység. Az egyoldalú kultúra tulzásai mellett hátramaradt a lélek kultúrája. A gépek világában elveszett az ember. Üres géppé lett maga is a gépek szolgálatában. A gépek egy ujkori rabszolgaságot teremtettek. Az egyoldalú haladás az élet megrontójává lett.

Az élet nemcsak hosszúsági irányban fejlődik. Vannak az életnek mélységei és magasságai. Nem a hosszú élet az igazán tartalmas élet. Az evangéliumi példázat szerint a szőlősgazda a későbbben érkezett munkásokat is úgy fizette, mint a korábbiakat. Az élet értékelésének a tartalom a mértéke. Hosszu élet is lehet értéktelen, de rövid élet is hagyhat maradandó nyomokat a történelemben. Jézus 33 éves korában halt meg. A haladásnak vannak külső tényezői is. A körülöttünk virágzó kultúrából újabb elemeket veszünk fel, újabb igazságokkal gazdagítjuk tárházunkat. De mindez külső máz, hamis csillogás, ha nem válik vérünnké s lelkünk igazi tartalmává; ha a külső kultúra és a lélek alapjellemé között nincs meg a tökéletes harmonia. A leg-

fényesebb kultúrában is élhet elmaradott lélek s viszont vannak Istentől megáldott lelkek, amelyek túlnőnek a körülöttük élő kultúrán. Ennél fogva a haladást nem a külső kultúra szabja meg, hanem a lélek fejlődése, amely lehet belső elmélyedés, magába szállás gyümölcse is. Ha azért jobb világot akarunk magunk körül teremteni, azt ne csupán kívülről várjuk. Hiszen nagy áldás az, ha fejlett a tudományunk és művészetünk, ha intézményeink az eszményi tökéletességet megközelítik, ha külső körülményeink teljes lelki nyugalmat biztosítanak számunkra, de az igaz élet értéke nem ezekben van. Sőt ezek mellett még kirívóbb a lélek durvasága, erőszakossága és türelmetlensége, mint az értéktelen szennyirat az aranyozott diszkótésben. Az igazi kultúra nem színház, hanem a lélek műveltsége. Igyekezzünk azért külső intézményeinket is fejleszteni, törekedjünk arra is, hogy minél jobb törvények mellett minél jobb gazdasági viszonyok között éljünk. De ne feledjük, hogy „egy a szükséges dolog“, hogy a haladásnak legnélkülözhetlenebb feltétele maga az ember, akinek az a vágya és törekvése, hogy több jószág, több nemes érzés, több jóakarattal legyen benne és másokban. Az ilyen jól egyensúlyozott jellemek járnak a haladás igazi útján s ezek tehetik jobbbá ezt a megbomlott világot.

Vári Albert.

Hittani tanulmányok.

I. A hittan fogalma.

1. §. A *hittan helye a theologiai tudományok között.* A hittan az u. n. rendszeres theologianak központi disciplinája. Amint ismeretes, a theologiai tudománynak három ágát különböztetik meg, úgymint a rendszeres, a történeti és a gyakorlati theologiat. A hittan az első csoportba tartozik, de ha a theologiai tudományok egészét tekintjük, azt mondhatjuk, hogy az egésznek gyökere, kiindulása és egyúttal befejezője. A rendszeres theologia ismét két alapvető tanrészletre oszlik, az egyik a *hittan*, a másik az *erkölcstan*.

Magát a „hitet“ vagy „vallást“ (a két szót most egy értelemben használjuk, a továbbiak folyamán azonban különbséget kívánunk tenni a kettő között) két szempontból szokták tárgyalni a rendszeres theologia keretein belül. Az egyik a bölcsészeti szempont, a másik a szorosabb értelemben vett hittani szempont. Azt a tudományt, amelyik a hit és a vallás fogalmát és jelenségeit bölcsészeti szempontból tárgyalja: vallásbölcseletnek nevezik. A szoros értelemben vett hittani szempontból való tárgyalás neve: *hittan* (Glaubenslehre) vagy dogmatika. .

A bölcsészeti szempontnak mindig egyetemesnek és tárgyilagosságnak kell lennie. Ebből következik, hogy a vallásbölcselet a hitet, illetőleg a vallást, mint olyan jelenséget veszi figyelembe, amelynek egyetemes jelentősége van az egész emberiségre. Vizsgálja elsősorban azt, hogy a vallásos életnek általában milyen nyomait találjuk meg a különböző népek életében és ezekből általános érvényű elvi megállapításokat von le abban a tekintetben, hogy miféle jelentősége van a vallásnak az emberiség életében. Vizsgálja a vallásos életet lélektani szempontból és feleletet kíván adni arra, hogy az ember milyen magatartást tanúsít, minő lelki átalakuláson megy át akkor, amikor vallásos. Ezért vizsgálat